

BOLŞEVİZMİN GİZLİ ESASLARI[*]

HANRİ HANYE ve KARL MARKS

4

1871 senesi haziranı iptidasında Paris komünü mağlûp olmuş, rüesasından bir çoklarile müdafilerinden binlercesi kavgada telef olmuşlar ve diğer binlerce âsi de nefy ve tagrip edilmek üzere bulunmuşlardı; Londra, Brüksel, Cenevre, mültecilerle dolmuş idi. Bu kadar cinayetlerden sonra ammenin nefretiyle karşılaşan enternasyonalın şubeleri Fransada kemali ihtimam ile kendilerini gizlemeğe, memaliki ecnebiyede propagandalarını hafifletmeğe mecbur olmuşlar idi. Zahiren komünistlerin tekmil muvaffakiyet ümitleri uzun müddet için muhtel olmuştu.

Bu halin derhal aksi tesiri görüldü. Şöyle ki o zamana kadar fırkasında nüfuzu olan Karl Marks bu nüfuzunu kaybetti. Galip iken kendisine bilâ kaydü şart itaat olunurdu. Bir asır sonra (Lenin) e vaki olduğu gibi: Zira (Lenin) 1917 teşrinievveli ihtilâlından muzaffer çıkınca pek büyük bir nüfuz sahibi olmuştu. Mağlûp olunca bilâkis aleyhine dehşetli bir muhalefet başladı. Hatta Fransada doğrudan doğruya kendisile teşriki mesai edenler bile nihai mağlûbiyeti reisin gaybubetine (belki de doğru idi) ve ne nasihat, ne de mühlet dinleyen istipdadına atfettiler. Enternsayonalı bir nevi mutlak monarşiye çevirdiğini ve komünizmi Bismarka olan muhabbet ve teveccühü dolayısile bozduğunu söyliyerek kendisini tenkit ve tahtia eylediler.

Bu tenkitler Karl Marksın rubu asırdan beri riyaset ettiği hafi teşkilât arasından gelmiyordu. Zira bu teşkilâtı terkip edenler pek ziyade ihtiyat ile intihap olunmuş, kendi doktrinleriyle yuğrulmuş ve sıkı bir inzıbata tâbi bulunmuş olduklarından dolayı (Komün) ün uğradığı muvaffakiyetsiz-

[*] Elli sekizinci sayıdan mabaat.

lik'ten daha çok felâketlere kemali sabır ile tahammül etmeğe hazırdılar. Fakat asıl enternasyonal âzası ki bir kaç ay içinde atelyelerden ve umumî içtimalardan toplanmış vâsi bir sürü idi, Karl Marksın ilk mesai arkadaşları gibi mütesanit değildi. Paniğe olduğu kadar heyecana dahi mustait olan bu adamlar fazla olarak müphem programlarla toplanmışlardı. Demokratik nutuklarla melûf oldukları için eğer iç yüzünü tanısalar idi enternasyonalın gizli hükûmetine karşı isyan ederlerdi. Ancak 1864 de Sent Martens Holde kabul edilen resmî isnatüleri bildikleri için bu esasların tatbik edilmediğinden acı bir surette şikâyet ederek istikbalde bu esaslardan uzaklaşılmasını talep eylemekte idiler.

Mültecilerin kalabalık olduğu Londrada Karl Marksın huzuru ve erkânı harbinin kendisine itaat etmekte devam etmeleri muhalefetin daha seri terakki etmesine mâni olmuştu. Bilçikada muhalefet daha bidayette daha vazih bir mahiyet iktisap etmiştir. Lâkin yeni mesihçilerin bu resülüne karşı mürettep bir muhalefet İsviçrede görülmüştür. Bu da Karl Marksın eski bir rakibi olan (Mişel Bakunin) in teşvikiyle olmuştur.

Ancak ihtilâle muhabbetten başka müşterek bir gayeleri olmıyan bu iki adamı herşey ayırıyordu : Soy (Bakunin iyi aileden bir Rus centilmeni idi), ahlâk ve seciye (Karl Marks ne kadar soğuk ve hesabi ise Bakunin aksine o kadar hararetili ve ateşli ve o kadar hissiyatına tâbidi), usul (Bakunin halkı tahrik için yalnız hitabete ve belâgate inanırdı ve Alman yahudisi tesmiye ettiği Karl Marksın ivicacılı manevralarından nefret ederdi).

1814 senesinde (Tiver) hükûmeti dahilindeki (Torşok) da doğan (Mişel Bakunin) Karl Marksıla aynı yaşta idi. Sen Petersburgta askerî mektebinde yetişen Mişel Bakunin muhafız topçu alayına kılıçlı olarak girmişti. Fakat orduda az vakit kaldı. Rusyada ilerliyen avamferip doktrinler ordudaki zabitan arasına askerî hafî cemiyetler vasıtasile sokulmuştu. Bu cemiyetler 1825 tarihindeki (Dekabrist) hareketini hazırlıyan cemiyetlere benzerler. Badehu, birinci Nikolanın dikkatli ve hâkim zamanı saltanatındaki kuvvetten nevmıt olarak mezuniyet aldı ve babasının topraklarına çekildi. Orada ihtilâlcî edebiyatla beslendi. Zira o tarihte (Karbonarist) ler neşriyatla Avrupayı istilâ eylemekte idiler. Hararetili olan tabiatına inzımam eden bu kıraetler Bakunin in ihtilâl terbiyesini ikmal etti. Öyle bir terbiye ki pek çok ihtilâl yapanları gören on dokuzuncu asırda bile kendisinin en esaslı bir farikası olmuştur.

Yirmi yedi yaşında Bakunin Karbonist merkezlerine yaklaşıma karar verdi. Bu merkezlerde (Mazini) ve (genç Avrupa) tarafından dermeyan olunan doktrinlerin filiyata inkılâbına çalışılmakta idi. Alman felsefesini tahsil etmek bahanesile Berline gitti. Lâkin 1842 senesi ilk baharında (Drest) de (genç Almanya) nın en mühim merkezlerinden birisi teessüs etmiş olduğu için Bakunin de bu teşkilâta girmişti. (Arnold Rüge) ile münasebetleri bu tarihte başlar. (Arnold Rüge), (Bakunin)e Franko Alman risalesinin sütunlarını açmış ve Bakunin bu mecmuada (Jül Elizar) namı müstearile yazılar yazmıştır.

Saksonya polisi kendisinden şüphe ettiği için Bakunin 1843 senesi iptidasında parise kaçmağa mecbur oldu ve Pariste Rus ve Leh mültecileri arasında Karbonarizmin en faal bir memuru olmuştur. İhtimai noktai nazardan pek ileride olan, fakat Karl Marks tarzında nazariyeci olmaktan ziyade ihtilâl şairi olan Bakunin Sosyalist veya Komünist bir cemiyet tahayyül eylemekte idi. Halbuki bu cemiyetin plânını hiç bir zaman sarahatle tayin edememişti. Lâkin ilk silâh sesi kendisini celp eder ve en delice cür'etleri ilham eylerdi: Bunun için İsviçrede Sosyalist grupları tarafından tahrik edilen karışıklıklar üzerine hemen (Zürih) e koştu ve bu harekette faal bir rol aldı.

Mahaza Alman, Fransız ve İsviçreli polisler eski muhafız alayına mensup zabitanın faaliyetini Petersburga haber vermişlerdi. Rus hükûmeti ecnebi memleketlerde seyahat için 1841 şenesinde (Bakunin) e verdikleri müsaadeyi geri alarak derakap Rusyaya avdet etmesi emrini vermişdi. Bakunin bu emre itaat etmediği için emval ve emlâki musadere olunmuştur. Rusyadan çıkarken servetinin hiç olmazsa bir kısmını nakte tahvil etmediği cihetle bu darbe Bakunini pek ziyade sarsmıştı. Buna benzer bir mevkide yarım yahudi olan tahrikâtçı (Herzen) —ki bu makalenin başında kendisinden bahs etmiş idik — daha duvrendiş hareket etmiş idi. Bakunin yaşamak için Parise avdet etmeğe, Fransız Karbonarizminin rüesasından biri olan (Flokun) tarafından tesis edilen müfrit sol gazetesi (İslahat)a yazı yazmağa mecbur olmuştur.

İşte Bakunin bu tarihte Karl Marksı tanımıştır. O da Bakunin gibi Franko Alman mecmuasında yazı yazmakta idi. Münasebetleri samimiyetten ârî olmuştur: Rus ihtilâlcilerinin kısmı âzamı gibi Bakunin dahi aslan tam İslâv olduğu için yahudiler hakkında gizli bir nefret hissederdi. Karl Marksla arkadaşları olan yeni mesihçilerin (Arnold Rüge) yi Alman

Karbonarizminin idaresinden attıkları zaman bu nefret husumete münkalip olmuştu. Eski Rus zabiti ile Alman yahudisi feylesof arasında bir musaraa başlamıştı ki bu cidal ancak Bakuninin vefatı ile hitam bulmuştur. Bakunin de meziyet sahibi bir rakip gören Marksı 1848 senesi bidayetinde eğer siyasetine muhalefette devam edecek olursa ölümle tehdit etmekten çekinmemişti. Zaten katle diğer bir şekilde teşebbüs olunmuştu: Bu da iftira şeklinde idi. Biraz sonra göreceğiz.

1847 senesinde Lui Filip hükûmeti aleyhine tertip olunan meşhur ziyafetler sırasında Bakunin yangın verici bir nutuk irat etmiş ve orada 1831 Polonya ihtilâlini anlatmıştı: Rusya hükûmeti bundan istifade ederek Bakunini Fransadan dışarı attırdı. Aynı zamanda tevkifini teshil edecek kimseye onbin ruble mükâfat verileceği ilân olundu. Bir kaç hafta sonra 1848 şubatı ihtilâli Bakuninin Parise avdetine müsaade bahş olmuştu. Eski kalem arkadaşı (Flokon) kendisi için hükûmeti muvakkateden bir tahsisat istihsal etmişti. Bu tahsisat sayesinde Bakunin merkezi Avrupada hakikî bir ihtilâl ehli salibi vücude getirmeğe teşebbüs eylemişti.

Filvaki 1848 senesi martı nihayetinde Bakunin (Prağ) da görünüyor. Orada İslâv kongresinde ispatı vücut ederek kanlı kargaşalıklarda faal bir rol alıyor. İhtilâl hareketi bastırılınca en sonra olarak oradan kaçarak Berline iltica ediyor. Berlinde vaziyet o kadar karışık değildi. Orada halkın her hareketine iştirak etmiş ve partiyi kaybedince tekrar izini kaybetmeğe mecbur olmuştur.

İltica ettiği (Drest) te istenilmeyen bir adam olarak huduttan dışarı atılıyor; bir kaç ay Almanyada serseriyane dolaşiyor, sonra gizlice yine (Drest) e geliyor ve 1849 mayıs ihtilâline kadar orada saklanıyor. Bu ihtilâlde Bakunin hâkim bir rol oynuyor ve gayri kabili inkâr cesaretile temayüz ediyor. Tenkil harekâtından kurtulmak için (Höbner) ve (Rökel) ile yine kaçmağa mecbur oluyor; lâkin (Kemniç) de kendisini tanıyorlar ve 9-10 mayıs gecesi tevkif ediyorlar. Orada Bakunin için uzun ve zahmetli bir mahpusiyet başlıyor. Bu esnada ölüm üç defa başında dolaşiyor.

Evvelâ (Drest) te, sonra (Königstayn) da hapis edilen Bakunin 1850 mayısında Saksunyalı hâkimler tarafından idama mahkûm oluyor. Lâkin ihtilâlden beri geçen bir sene eskârı teskin etmiş ve idam cezası hükûmdar tarafından müebbet küreğe tahvil edilmişti. Maahaza bu affın kendisini idam sehpasından kurtarmadığı zan olunuyor: Filhakika Avusturya

hükümeti (Bakunin) in iadesini istiyordu. Zira 1848 de Prağda vukua gelen ihtilâllerin reisi olmak üzere muhakeme edilmesini istiyordu. İade edilen rus ihtilâlcisi 1851 senesi mayısında Prağda bir Avusturya divanı harbi huzuruna çıkarıldı ve yeniden idama mahkûm edildi.

Hayatını Rus hükümetinin matalibatına medyundur. Filhakika Rus hükümeti bu mikyasta bir ihtilâlcinin davasından malûmat almayı merak ediyordu ve nihayet Bakuninin Rusyaya teslim edilmesine muvaffak oldu. Petersburga nakledilen Bakunin (Şluselburg) kalesinde muhakeme ve üçüncü defa olarak 1851 senesi eylülünde yine idama mahkûm edildi.

İdam cezası mutlakıyeti idare zamanında Rusyada resmen mülga olduğu cihetle baş kesmek pek nadir idi. Binaenaleyh Çar Bakoninin idam cezasını müebbeden hidematı şakkaya teptil etti. Bakunini Sibiryada bir zindana gönderdiler ve orada on sene kaldı. Eğer (Aleksandr Herzen) Londradan kendisini kaçıрмаğa teşebbüs etmeseydi belki de orada ölecek idi. Bu teşebbüs müntici muvaffakiyet oldu ve Bakunin 1862 senesi iptidasında Londraya vasıl oldu.

Bu, Karl Marksın enternasyonal tohumlarını atmağa başladığı zamana musadifti. O vakıt yukarıda söylediğimiz veçhile Londrada açılan umumî sergiye amele murahhaslarının geldiği zaman idi. İki sene sonra Polonyada Rus istipdadını protesto etmek bahanesile (Sent Martins Hol) metingî olmuş ve amelenin enternasyonalı resmen tesis olunmuştu. Bakunin in buna iltihakına mümaneat etmek pek mümkün değildi. Zira zahiren içtima her hüsnü niyet sahibine karşı açıktı ve Marks burada tâli bir rol oynar gözüküyordu. Binaberin iltihakı teşçil olundu ; lâkin Marks hem ondan, hem de (Mazini) yi ilk enternasyonal içtimasında temsil eden Binbaşı (Volf) tan da kurtulmağa teşebbüs etti.

Yeni mesihçilerin rusulünün kullandığı usul bir şayia çıkartmaktan ibaretti. Bu şayia on dokuzuncu asrın en tehlikeli ihtilâlcilerine karşı bile icat edilse yine pek menfur bir şey idi. Karl Marks arkadaşları marifetile şöyle söyletiyordu : « Bakunin çar polisinin bir memurudur. Çara beynelmilel ihtilâl hareketleri hakkında malûmat vermeğe memurdur. » Bu şayıyı teyit için iki delil serdediyordu: Bakunininin Sibiryadan kaçışı, ve (Jorjsand)ın elinde bulunan Bakuninin hiyanetini ispat eden esrarengiz bir dosya.

Rus ihtilâlcisi kendi aleyhine ihtilâlcî muhitlerde çıkarılan bu şayıların

nihayet menşeiini keşfe muvaffak oldu ve Karl Marksla yüzleşti. Bu müvacehe Karl Marks için pek elim olmuştu. Esrarengiz dosyada haber verilen delillerden eser bulunmadı; gizli bir memuriyet ihtimaline gelince, geçirilen tehlikeler, üç defa idama mahkûmiyet ve on üç sene kalebentlik ve kürek bu şayıları tekzibe kâfi idi. Karl Marks Bakunini manen öldürmek için icra ettiği bu teşebbüslerden münhezim çıkmıştı. Nasıl ki 1848 de maddeten öldürmekle de icra ettiği tehdidin ciddiyeti yoktu.

Bu maceradan sonra (Bakunin) in Karl Marks için beslediği husumetin azalmayacağı tabiidir. Mahaza enternasyonala iştirak etmekten vaz geçmemiştir. Lâkin Bakunin kendi şahsî metodlarını — ki bunlar Karl Marksın usullerine asla tevafuk etmezdi — terk etmemek suretiyle enternasyonala girmiştir. Bunun içindir ki komünist fırkasının sinesinde Londradan gelen emirlerine muhalefet etmek üzere müstakil bir hareket icra etmekten geri durmamıştır. Bu tetkikin üçüncü kısmında görüldüğü veçhile 1880 muharebesi esnasında Bakonin Alman istilâsına karşı muannidane bir mukavemete taraftar olduğu halde Karl Marks Alman muhibbi geçiniyordu.

Komünün Liyondaki hezimetinden sonra Cinevreye çekilerek orada yerleşen Bakunin itilâfın zevailinden naşi Karl Marks aleyhine vuku bulan umumî hoşnutsuzluğa iştirak etmemesi mümkün değildi. Bu fikre müspet bir şekil verdi ve aralarında (Jukovski), (Benuvamalon), (Jul Gezd) bulunan diğer gayrı memnunlarla birlikte enternasyonalı protesto eden bir hizip teşkil eyledi. Bakunin tarafından kaleme alınmış bir beyanname cemiyetin bütün millî şubelerine gönderildi. Liyonda Paris komününün hezimetinden mütevellit mes'uliyet Karl Marksa atf ve isnat olunuyor, yalnız bir adamın hadden efzun nüfuzunun nihayet bulması isteniyordu. Teklif olunan vasıta 1864 nizamnamei esasîsinin samimî ve hakikî bir surette tatbikından ibaretti. Zira enternasyonal bundan sonra müstakil gurupların bir federasyonu olmayacağı cihetle her şeyi lâyuhti bir peygamberin elinden hazırlanmış olarak alacağı yerde doktrinini kemali serbestî ve hürriyet ile bizzat kendi tayin eder.

Bu beyanname enternasyonal mensuplarının bir nevmidileri ve millî şubelerin umumî bir hoşnutsuzluğu arasında neşrolunduğu için mühim bir in'ikâs vücude getirmiştir. Cinevrede enternasyonalı protesto eden hizip

bir kaç hafta içinde faal bir muhabere merkezi oldu ve Karl Marks o vakte kadar hâkimi mutlak olarak idare ettiği cemiyetin elinden çıktığını hissetti. İzhar olunan haleti fikriye öyle idi ki eğer senevi kongre sureti âdiyede davet edilmiş olsaydı yeni mesihçilerin rusulünün ıskatına karar verebilirdi. Binaenaleyh Karl Marks isticial ederek 1871 senesi için kongre yapılmıyacağını ve bunun yerine 13 eylülünden 23 eylüle kadar devam etmek üzere Londrada âdi bir konferans inikat adeceğini ilân etti.

Karl Marksın nüfuz ve haysiyetini ihlâl için bu dar ve nakıs içtimadan bir şey çıkamazdı: Çünkü 23 kişi hazır bulunacaktı. Filvaki temamilen Karl Marksa merbut ve muti 13 meclisi umumî âzası, ve milli odaların mümessili olan 10 zat. Cinevredeki protesto edenler şubesinin bir mümessili, (Roben) Londraya gitti, fakat konferansa kabul olunmadı.

Karl Marksın mevkiini sarsmak şöyle dursun Londra konferansı hattı hareketini tasdik etti ve meclisi umumînin yani bizzat Karl Marksın kuvvet ve iktidarını tezyit etmeği ekseriyetle kabul eyledi. Bundan böyle her kimi isterse enternasyonala kabul etmek veya ihraç etmek hakkına malik olacak, kongreyi istediği gibi toplayıp tatil edebilecekti.

Evvelce kazanılmış bir ekseriyet tarafından ittihaz olunan bu karara karşı Cenubi Fransanın murahhası olan (Bastelika) ile Ispanyol delegesi olan (Anselmo Loranzo) ciddi bir suretle protesto ettiler.

Bakunin bunun üzerine Marks tarafından atılan eldiveni kaldırdı. İki ay geçmeden İsviçrenin (Sonviliye) kasabasında protesto maksadile bir konferans toplandı ve bu konferansa Romand İsviçresinin [*] ekserî şubeleri iştirak etti. Bakunin bu konferansta (Jul Gezd) ve (Jams Gilyom) ile birlikte söz söyledi ve 1864 istatüsü alkışlandı. Bundan başka şubelerin istiklâli ve doktrin münakaşasının hürriyeti esasları kabul olundu. Konferans dağılmadan evvel (enternasyonalin jurisyen federasyonu) tesis edildi ve tekmil milli şubelere müracaat edilerek cemiyetin dahili ıslahatı hakkındaki programı kabul etmeleri talep olundu.

Bu müracaatlara bir çok cihetten muvafık cevaplar geldi. Ezcümle (Kropotkin) Rus şubesinin cevabı muvafakatını gönderdi. Sonra Ispanya, Belçika, Hollanda şubeleri programı aynen kabul etmişlerdi. Fransız ve İtalyan şubeleri de ekseriyetle (Bakunin) in noktai nazarına iltihak eyle-

[*] İsviçrenin Fransızca konuşulan kısmı.

mişlerdi. Yalnız İngilizce ve Almanca konuşulan memleketlerdeki şubeler yeni mesihçi erkânı harbine sadık kalmışlardı.

Karl Marks eski rakibinin böyle yeni hizip teşkil ve enternasyonalın esası olan inzıbatı ihlâl ettiğini görünce pek çok hiddet etti ve (Bakunin)e iltihak edenleri cezalandırmak için öyle bir takım usullere ve tedbirlere müracaat etti ki bunlar kendisini gayrı memnunlardan ayıran çukuru derinleştirmekten başka bir şeye yaramadı. Meselâ damadı olan (Pol Lafarg), kendi taraflarını terkederek şube yerine İspanyada yeni bir şube tesisine beyhude olarak çalışıp muvaffak olamayınca enternasyonalın tek mil İspanyol rües-sasının isimlerini neşretti ve bu suretle bunları memleketlerinin polisine teslim etmiş oldu. Fransada Karl Marksın bir delegeşi, (Dantrayg) cenup şubelerini kendi taraflarına imale edemeyince kendilerini mösyö (Tiyer) in polisine ihbar etti. Bu hâdise (Jul Gezd) tarafından İsviçrede neşrolunan bir çok yazılarda tasavvuru mümkün bir şiddetle ilân ve teşhir olundu.

Paris komününün inhizamından beri enternasyonalın sinesinde mevcut olan ihtilâf birden bire ihtiraslı bir şekil aldı ve nihaî bir itizali göstermeğe başladı.

Mahaza iftirak eden tek mil şubeler cemiyetin bir kongre aktetmesini istiyorlardı. 1869 senesinde (Bal) şehrinde aktolunan kongreden beri kongre toplanmamıştı ve gayrı memnunlar bizzat bir kongre davet etmelerinin muhassenatı hakkında taatii efkâr etmekte idiler. Bu esnada Karl Marks şubeler delegelerinin (Lâhi) de 22 eylülde 29 eylül 1872 tarihine kadar toplanmalarına karar verdi ve kongrede şahsen hazır bulunacağını ilân etti. Bu emsali olmayan bir vak'a idi; zira enternasyonalın müessisi bu mevkuft içtimalarda şimdiye kadar hiç hazır bulunmamıştı. Karl Marks bayağı bir hatip olduğundan kendi pragramını şifahen müdafaa ederken nüfuzunun zevalinden korkar ve bu işi emin ve daha ehliyetli şakirtlerine bırakırdı. Bundan başka bir kaç seneden beri ziykı sadırdan muztarıptı. Lâkin bu defa bizzat hazır bulunmak vazifesinden kurtulmanın mümkün olamayacağını anladı.

Hiç olmazsa muti bir ekseriyet temin için elinden gelen her şeyi yaptı. Hakkıntihabı haiz olan meclisi umumînin yirmi bir âzası tamamile Lâhiye gittiler. Karl Marksın (Kûgelman) namında Hanovra muhabirine yazdığı bir mektupta kongreye mümkün olduğu kadar fazla Alman delegesinin izamı bildirilmişti (çünkü Almanlar Karl Marksın sarsılmaz taraf-

tarı idiler). Newyorkta (Sorj) namındaki zata yazılmış olan diğer bir mektupta Amerika şubeleri namına açık vekâletnameler verilmesi yazılmıştı. Bu vekâletler reisin pek yakınları arasında son dakikada bulunacak taraflara tevdi olunacaktı. Diğer vekâletler için meclisi umumî hacalet amiz bir hileye tevessül etmişti. Şöyle ki 80,000 âzası olan 398 İspanyol şubesine—ki müctemian Karl Marksı inkâr etmişlerdi — bir rey verildiği halde cem'an yekûn 9 âzası olan ve Karl Karksın damadı (Pol Lafarg) tarafından İspanyada tesis edilen yegâne şubeye de bir rey verilmiştir. Hiç bir zaman intihabı âmme prensibi bu derecede ihlâl edilmemiştir.

Bu usullerin istimalile komünizmin nazariyatçısı—ki 1872 de arkasında belki de enternasyanalın ancak onda biri vardı — kongrede berveçhi peşin aranın üç rub'una malik olmuştu. Bu ahvalden nefret eden İtalyanlar kongreye iştirakı reddettiler. İspanyol ve Jurasyen federasyonları kongrede hazır bulunup noktai nazarlarını müdafaaya ve yalnız reye iştirak etmemeğe karar verdiler. Çünkü reyler evvelce temin edilmiş olduğundan hiç bir mana ve ehemmiyeti yoktu.

Karl Marksın taraftarları yani (Engels), (Pol Lafarg), (Şarl Longe), (Küğelman), (Sorj) zaten arayı âmmeye pek te ehemmiyet vermeyorlardı. (Jams Gilyom) Jurasyen federasyonu namına cemiyetin ekseriyetini bu suretle ihlâl ettiğinden naşi Karl Marksı ittiham ettiği zaman (Sorj) kaba bir surette şu cevabı verdi: « Ekseriyetin ehemmiyeti yok; cemiyete lâzım olan bir baş, kuvvetli bir baştır. Öyle bir baş ki içinde çok beyin olsun.» Kongresistlerin kısmı âzamı Karl Marksa dönerek uzun ve sürekli alkışladılar.

Pek nazari olmakla beraber şurası söylenebilir ki komünizimden iyi bir şey doğmuş ise avam ve halk tabakasının inzıbat fikrile bu ülfetidir. Çünkü zannolunuyordu ki on sekizinci asır feylesofları bu inzıbat fikrini ebediyen yıkmıştılar.

Kongrenin kararı bir dakika bile mucibi tereddüt olmadı. Üç rubu ekseriyet Karl Marksın doktrinini ve ef'al ve harekâtını tasdik etti, meclisi umumînin iktidar ve kuvvetini daha ziyade tahkim eyledi ve Bakunin ile Jams Gilyomun tardına karar verdi. Çünkü bunları iftiraka çalışan ajan addetmişlerdi. Enternasyonalı bunların müstakbel teşebbüsâtından muhafaza ve sıyanet için meclisi umumînin merkezinin Newyorka nakline ve ancak kasa ile evrakı muhaberatın Londrada ve Karl Marksın elleri arasında kalmasına karar verdi. Bu karar fırkanın mütebakisi üzerinde

Karl Marksın hâkimiyeti mutlakasını ve istipdadını resmen tanımak demektir.

Bu cezrî tedbirlerle reisin nüfuz ve haysiyeti muhafaza edilmiş idi ise de ne kendisi ne de muhiti hal ve vaziyetin vehametini idrak etmiyor değildiler. 14 kânunuevvel 1872 tarihinde (Sorj)a yazdığı bir mektupta (Engels) fırkanın Fransada, Belçikada, İtalyada, ve İspanyada kayıp ettiği sarahaten itiraf edilmekte idi.

Filvaki Lâhi kongresi haricinde ekalliyet delegeleri toplanmışlar ve irtikâp edilen yolsuzlukları protesto etmişler ve muntazam bir kongre toplamağa karar vermişlerdi. Bu kongre 1873 senesi eylülünde Cinevrede toplandı ve berveçhi âti yedi federasyonun delegeleri hazır bulundu : Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Jura, İspanya, İtalya. Yalnız Almanca konuşan memleketlerle Amerika (Bakunin) in dostları tarafından vakı olan davete cevap vermemişlerdi. Kongre teşkilâta esas olarak (Karl Marks) tarafından asla tatbik edilmeyen 1864 istatülerini almıştı. Meclisi umumînin lâğvını ve yerine bir federal büro tesisini kararlaştırdı. Bu büronun vazifesi temini irtibat olup ne inzıbatı bir iktidarı ve ne de bir hâkimiyeti haiz değildi. Federasyonlar tamamile müstakıl ilân edildiler ve her biri münavebe ile senelik kongre toplamak vazifesini haiz oldular. 1874 senesi kongresini toplamak işi Belçika konfederasyonuna havale edildi. Bu suretle enternasyonal müesses olmadan mevcudiyetini idame eylemekte ve Karl Marksın tasavvuratını icra için kendisini alet makamında kullanan gizli bir takım gurupların idaresinden azade kalmakta idi. Bu (Bakunin) in ve halk hareketlerinin Karl Marks üzerine, sui kast üzerine bir zaferi demektir.

Bununla beraber Karl Marksın taraftarları fevkalâde bir gayret sarf ederek yine Cinevrede bu kongrenin karşısında ortudoks bir kongre topladılar. Son dakikaya kadar bazı federasyonların federalist enternasyondan ayrılarak müttehit enternasyonala iltihak edeceklerini ümit ettiler. Lâkin yalnız Alman, Avusturya ve Alman İsviçresi delegelerile Amerikan Hükûmatı Müttehidesi murahhasları meclisi umumînin davetine cevap verdiler. Bunun için bu ekalliyet içinde bir ekseriyet elde etmek maksadile Lâhide olduğu gibi hile yapmak lâzımdı. Netekim Karl Marksın mümessili olan (Bekr) in (Sorj) ile muhaberesi bunu ispat eder :

« Eğer delegelerin fabrikasyonu muvaffak olmasaydı bittabi kongrenin içtimasını gayrı mümkün bir hale koyacak ve pek kolay bulunacak bazı

sebeplerle kongreyi terk edecektik (2 eylül 1873 tarihli mektup). Lâkin işlenen delegeler muti göründüler: Karşıda (Bakunin) in yanında toplanan federasyonların enternasyondan ihracına ve meclisi umuminin Newyorkda kalmasına ve gelecek kongrenin 1875 senesinde yine Newyorkda toplanmasına karar verdiler. Avrupanın kısmı azamını kaçırarak Marksizm nüfuzunu muhafaza için uzaklara, murakabesi mümkün olmayan Amerikaya iltica eylemişti.

Marksizmin yerini değiştirmesi kimseyi kandırmadı ve bizzat Karl Marksda anladı ki (Sen Martins Hol) de metingde topladığı halkı terhis etmek zamanı gelmiştir. Kendisine komünizmin hafi teşkilâtı kalmıyormu idi? Bu teşkilât 1844 senesinden beri olduğu gibi elinde duruyor ve arkasında Karl Marksa taraftar olan sui kastçılar hıristiyanlık esasatına müstenit olan cemiyetin tahribi hülyasından asla vazgeçemeyorlardı. Bunun için Cinevrede toplanmış olan bu çifte kongrenin ferdasında yani 23 eylül 1873 tarihinde (Sorj) a şöyle yazmıştı : « Avrupa ahvalinin bana nazaran tarzı telâkkisi enternasyonalın zahiri teşkilâtının muvakkaten ikinci plâna bırakılmasının kat'iyen lâzım olduğu merkezindedir... Vakayı ve hâdisat enternasyonalın kespi salâh etmiş bir şekilde tekrar zuhurunu kendiliğinden ihzar edecektir. O vakte kadar muhtelif memleketlerde en şayanı dikkat olan kimseler ile münasebatımızı katetmemeğe çalışmalıyız ».

Engels ise bir sene sonra (Sorj) a şöyle yazmıştı : (12 eylül 1873 tarihli mektupta).

« Enternasyonal temamilen bitmiş ve hitam bulmuştur ve bu iyidir... Enternasyonal namına az çok bir şey yapılabilecek memleket Amerika idi. Şimdi orada dahi nüfuzumuz mahvolmuştur ve enternasyonala yeni bir hayat nefhetmek için yapılacak her gayret delilik ve kuvvetimizin israfıdır. Enternasyonal Avrupa tarihinde on sene hâkim olmuştur ve yaptığı işe kemali fahr ve gurur ile bakabilir. Lâkin eski şeklinde ibkayı nam eylemiştir. Zannediyorum ki müstakbel enternasyonal, Marksın yazıları bir kaç sene tesirini icra ettikten sonra, tam komünist olacak ve bizim prensiplerimizi zer' edecektir. »

Bu makalede topladığımız tekmil delillerin haricinde olarak bu gibi itiraflar marksist hareketinin sui kastçı mahiyetini göstermeğe kâfidir. Kezalik bu itiraflarla sabit olur ki bu hareket Proletarya için vâsi bir dolaptır. Enternasyonalın şekli zahirine iltihak ve iştirak etmek için kabul

olunan Proletarya bunun şekli kadiminden, yani Karl Marksın gizli bir cemiyeti olduğu hakikatından, daima gafil ve cahil kalmıştır.

Karl ile Engelsin mektupları enternasyonalın zahiri teşkilâtının nihayet bulduğunu ilân ediyordu. 15 haziran 1876 tarihinde Filâdelfiya konferansı enternasyonalın öldüğünü teşçil etti: Hazır olan otuz âzanın ittifakı aralıe (meclisi umuminin 15 âzası, Amerikanın 14 ve Almanyanın 1 delegesi) anlaşıldı ki uzun zamandan beri merkezi umumî hiç iane akçesi almayordu. Bu da gösteriyordu ki enternasyonalın mevcudiyeti filen kalmamıştı.

Bu infisah tek mil dünyada Karl Marksın hezimetinin bir itirafı gibi tehsir ve telâkki olundu. Filvaki Marks tamamilen bir manevra yapmış ve zahirdeki ordusunun terhisinden derakap bir faide temin eylemişti: Kendisine karşı kirleşmiş fakat diğer her noktada ayrı olan rakipleri birden aralarında mevcut olan yegâne itilâf zeminini kaybetmişlerdi. Kendilerinin federalist enternasyonları dahi Marksın enternasyonalı filen mevcut olmadığı dakikada infisah eylemişti. 1874 de (Brüksel) de, 1875 de (Bern) de, 1877 de (Gand) de ve (1878)de Londrada toplanan kongreler mütehalif temayülleri ve mutezillerin şahsî kavgalarını meydana çıkarmaktan başka bir şey yapmadı. Her kes kendisinden evvel gelenin yazılarından alelacele toplanmış doktrinlere istinaden kendisinin bir meslek reisi olduğunu söylüyor ve yavaş yavaş kendiliğinden Marksist tezleri tekrar zuhur ediyor ve eski muvaffakiyetini tekrar buluyordu. Propaganda sahası üzerinde, Karl Marks gibi bir ihtilâlcinin müthiş idaresinden mahrum olan, federasyonlar büyük bir kutretsizlik içinde boğuluyorlardı. Belki yalnız Bakunin dağınık olan bu kuvvetleri toplayabilir ve onlara bir hareket programı verebilirdi. Lâkin 1873 senesinden beri hastalıkla mihlanıp kalan Bakunin 1876 senesi temmuzun iptidasında (Bern) de ölmüştü. Bakuninle birlikte Karl Marksın yıldızını karartacak olan yegâne rakip te ortadan kalkmıştı.

1877 de Marks (Sorj) a yazdığı mektupta dahi bildirdiği veçhile muhtelif memleketlerde en şayanı dikkat olan kimselerle münasebatını kat etmediği için muhtar federasyonların tozlarile manevra yapmak zamanının geldiğine hükmetti ve o vakte kadar idaresizlik yüzünden birbirinden ayrılan reisleri kazandı. Bunun için mutat olan vekillerini ve adamlarını kullandı. Bunlar ruhu beşerin en muhtelif zenbereklerini oynatmasını bil-

diler; 5 teşrinisani 1880 tarihinde (Sorj) a yazdığı bir mektupta Marks bu tabiyenin tam bir muvaffakiyetini söylüyor ve istihsal edilen netayici şöyle anlatıyor :

Şüphe yok dikkat etmişsindir ki Egalite gazetesi bizim safa geçen (Jul Gezd) in ve damadım (Pul Lafarg) in mesaisi sayesinde en birinci hakikî bir fransız amele gazetesi olmuştur. (Benuva Malon) dahi sosyalist mecmuasında fennî modern sosyalizminin yani alman sosyalizminin propagandasını yapıyor [*]. Bir az sonra (Jul Gezd) Londraya gelerek benimle ve Engels ve Lafarg ile birlikte yeni intihabatı umumiyede amele için bir intihap programı kaleme almıştır. Benim protestolarıma rağmen (Jul Gezd) in fransız amelesine atmağa lüzum gördüğü bazı manasız şeylerden maada (meselâ ücuratta kanunî bir haddi asgar tayini gibi) pek kısa olan bu program hakikaten amele hareketinden çıkan metalipten mürekkeptir. Bunun haricinde komünist makasidini tarif eden bir mukaddime vardır.

Fransız amelesini beyhude lâf ve küzaftan kurtararak hakikat sahasına irca için ciddi bir gayret yaptık.

Bir kaç günden beri Liyonda intişar eden (Emansipasyon) gazetesi amele partisinin naşiri eskârı olacaktır. Amele partisi Alman sosyalizmi esaslarına tevfikan tesis olunmuştur.

Bizzat muhaliflerimizin arasında yani radikallar arasında şampiyonlarımız vardı ve halâ da vardır. Roşforun vasıtai neşri eskârı olan Entransiyan gazetesinde (Theisz) amele mes'elesile meşguldür. Mütefekkir Fransız sosyalistlerinin kısmı azamı gibi komünün inhizamından soura Londraya Prudoncu olarak avdet etmiştir; orada benimle vaki olan şahsî münasebetleri neticesinde tamamen değişmişti.

Diğer taraftan damadım Şarl Longe (Kings Kollej)deki muallimlik vazifesini bırakıp Parise gelmiştir. Pariste müfrit sol cenahın reisi olan Klemanso'nun vasıtai neşri eskârı olan (Adalet) gazetesinin en nufuzlu muharrirlerinden biri olmuştur. O kadar iyi çalışmıştır ki Klemanso - ki daha geçen nisanda sosyalizm aleyhinde bulunmakta idi ve Amerikada olduğu gibi cümhuriyetçi bir tarzı tefekküre malikti - Gambeta aleyhine Marsilyada irat ettiği bir nutukta bizim tarafımıza geçmiştir. Bu geçiş

[*] Bu Alman kelimesi Karl Marksta daima hakikî kelimeyi örtmektedir; O da yeni mesihçiler sosyalizmidir.

hem umumî temayülât hem de esaslı noktalardaki münasebetler itibarile vaki olmuştur. Vadettiğini tutsun veya tutmasın her halde bizim esaslarımızı radikal fırkasına ithal etmiştir. Şimdi gazeteler Klemanso'nun ağzile amele partisinin evvelce istihza ettikleri veya bilmedikleri hattı hareketini komik bir tarzda taktir ve tahsin eylemektedirler.

Sana şurasını söylemeğe hacet yoktur — zira sen Fransızların taassubunu bilirsin — ki (Gezd), (Malon) dan ta (Klemanso) ya varıncıya kadar bu liderleri harekete getiren gizli iplerin elimizde kalması icap eder. Fakat bundan bahsetmemeli. Fransız efendiler nezdinde hareket etmek lâzım geldiği vakıt milli hissiyatı rencide etmemek için gizli yapmak lâzımdır.»

Bu ketumiyet tavsiyelerine rağmen Karl Marks vicdanları nasıl satın aldığıнын tafsilatını Müttehidei Amerika mümessiline anlatmaktan, hilekâr bir haz ile, vazgeçemiyordu: bunlar kendi samimî arkadaşlarının herbirine meçhul değildi.

(Benuva Malon) için iş pek basit ve sade idi, bu adam fakirdi; menfada pek çok ıztırap çekmişti; kalemile ancak geçiniyordu. Fakat sosyalist gazeteleri o zaman nadir idiler ve çok para vermezlerdi. Diğer taraftan komün mağlûplarının Karl Karks aleyhindeki hissiyatına iştirak etmekle beraber Marksın fikren ve manen tefevvukunu inkâr etmiyordu. Mahirane verilmiş bazı tahsisat kin ve gazabını söndürdü. Marksın mandırasına girmeğe ve kendisile birlikte bir çok koyun sürüklemeye razı oldu.

(Jul Gezd) in mes'elesi daha karışık olmuştur. Enternasyonalın itizalı günlerinde Karl Marksın en müthiş bir düşmanı olmuştu. Zira Karl Marks İspanya ve cenubî Fransa federasyonlarını polise ihpar etmişti. (Bakunin) in vefatından sonra ihtilâlcî sosyalizmin lideri gibi onu istihlâf etmek kendisine teveccüh ediyordu. Lâkin federalist enternasyonalda anarşi hüküm sürüyor, her kes yüksekte söylüyor ve (Gezd) hakkı olduğunu zannettiği mevki ve nufuzu elde edemiyordu ve bundan müteessir ve münfail olmuştu. İstihsal edilecek bir maksat olunca zahiren kin gütmiyen Marks ona rüfekesından birini (Hirş) i gönderdi. Hirş bu gayrı memnunu bularak dedi ki enternasyonalın banisi aralarındaki ihtilâfı efkâra rağmen kendisini fevkalâde takdir etmekten hali değildir. Marksı hasta, ihtiyarlamış, kendisine halef olarak (Gezd) i intihaba taraftar gibi gösterdi. O kadar yaptı ki Marksın (Sorj) e yazdığı mektupta gördüğümüz veçhile (Gezd) Londraya geldi. Londrada Marksın yanında (Dentrayg) ı buldu. Cenup

şubelerini Tiyerin zabıtasına haber veren bu idi. (Gezd), (Dentrayg) ın elini sıktı ve sermaye müellifinin muti bir tilmizi oldu.

(Gezd) i kendisine muti bir alet yapınca Karl Marks Fransada Marksist kalan her şeye etrafında toplanmaları hakkında emir verdi ve 1880de (Havr) de Fransız Amele partisi namı altında ikinci enternasyonal tesis olundu. O zaman ancak on kadar şube kalmıştı. Bunlar da memleketin muhtelif taraflarına dağılmışlardı. Bunun için ihzar ameliyesi pek uzun oldu. Lâkin Karl Marks kuvayı hayatiyesinin azaldığını gördüğü için ölümden evvel ikinci hücum dalgasını görmek istiyordu. Bu defa sabırsızlıkla noksan hareket etmişti.

Birinci darba az ümitbahş idi.

(Jul Gezd) bilâhara alekser taklit edilen bir sevkulceyş hareketile Fransada mevcut bilcümle sosyalist teşkilâtına müttehit bir cephe teşkil etmelerini teklif eylemişti. Bu, ademi muvaffakiyete uğradı. (Reyms) de 30 Teşrini evvel 1881 de millî bir kongre toplandı; Lâkin 1870 hâtıraları o zaman halâ Fransada yaşamakta ve Marksın alman taraftarı olan rolü tekmil efkârda canlanmakta idi. (Gezd) tarafından müdafaa edilen komünist programı bir ekseriyeti kahire ile reddolundu ve vasitai neşri efkâr olarak (Pol Brus) ın (Proleter) gazetesi intihap olundu. Pol Brus ise Marksın ve kanlı ihtilâlin müteayyin hasmı idi. (Brus) ın berveçhiati programı alkışlarla kabul olundu: Maksat mümkün oluncıya kadar kısımlara ayırmalı! Artık Marksistlere yapacak yegâne bir şey kalıyordu. O da kendi muhasımlarına (imkâncılar) ismini vererek tezyif etmek. Netekim bugün de onlara ıslahatçı adını veriyorlar.

1882 senesi Teşrini evvelinde (Sent Etyen) kongresinde iki temayül arasındaki gerginlik ziyadeleşti: Kendi noktai nazarlarını muhafaza etmek isteyen Marksistler 24 reye karşı 80 rey ile ihraç olundular ve (Roan) da ayrı bir kongre aktetmeğe mecbur oldular. İkinci enternasyonal fena başlamıştı.

Bu muvaffakiyetsizlik Karl Marksı pek fena müteessir etti ve vefatını tacil eyledi. Bir kaç seneden beri muztarip olduğu ziykı sadır buhranları daha sık ve daha şiddetli olmağa başladı. Müthiş siyah bir tütünü lâyen-

kati içtiğinden bunlar sıklaştı — Karl Marksın bu tütüne hususî bir meyl ve muhabbeti vardı —. Karl Marksın yegâne maddî iptilâsı tütün idi. Ezici bir sayı zihni ve bir hayati kaide kendini harap etmekte idi. Nihayet Karl Marks 14 Mart 1883 senesinde yalnız eserini düşünerek ve kendi yerine (Fredrik Engels) i halef bırakarak gözlerini yumdu.

Hayatının son saatlerinde Marks (Bakunin) ile icra ettiği meş'um mücadelesindenberi bir az kaybettiği itimadı bulur gibi olmuştu. Marks bir peygamber gibi söndü. Son mülâkatlarında memleketi olan Almanyanın hâtıratını yâdetti. O Almanya ki bu gün Marksizme en sadık efrat temin eylemektedir.

Bu yeni resul ve mesibe gelen yalnız Almanya değildi. Komün birinci defa Parisi zaptetmiş, kana boğmuş ve yarı yarıya yakmıştı; bir defa daha zaptedecekti! Marks Rusyaya doğru dahi bakıyordu. Bir Roma sezarına ülûhiyet tevcih olunduğu vakıt yaptığı gibi Karl Marks ta ölürken şüphe yoktur ki Rusyadaki taraftarlarının bir gün olup ta kanlı kurbanlar vereceğini ve insaniyetin barbar devirlerine gireceklerini görmüştür.

Buradaki « kanlı kurbanlar » terkibi yalnız mecazî manada değil hakikî manada alınmalıdır. 1924 senesi Temmuzunda intişar eden Pravda gazetesinin neşriyatına nazaran (Putyatın) namındaki bir Rus komünisti Karl Marksın heykeli önüne 9 yaşındaki kızını getirmiş, orada komünizmin resulünün hatırasını taziz ve taktis ettikten sonra kızın boğazını kendi elile kesmiştir. Bu hareketinin sebebi kendisinden sorulunca iyi hareket ettiğine vicdanen kani ve kail olduğunu, zira kendi emirlerine rağmen kızın kiliseye gitmekte inat ettiğini ve hatta geceleri yastığının altında sakladığı Hazreti Meryemin küçük bir ikonu önünde dua eylediğini söylemiştir.

•

İşte Karl Marks taun ve yangın nasıl geçerse öyle geçmiştir ve yeni mesihçilerde hiç bir şey değişmemiştir. (Hanri Hanye)den sonra Karl Marks geldi; Markstan sonra da Engels. Ölüm doktrinleri sâri hastalıklar kadar inatçıdır.

Tali gûya Engelsin prensliğini bidayeten şaşaaadar etmek istiyormuş gibi kendisine parlak bir muvaffakiyet vermiştir: O zaman Fransa şiddetli bir din aleyhtarlığı mücadelesinde idi. Bu mücadeleyi mevkii iktidara kuvvetle yerleşmiş olan sol cenah firkaları idare ediyordu. Kongregasyonları

kovuyorlar, mallarını müsadere ediyorlar ve kendilerine yeni kavanin ahkâmına tatbik için muti bir silsilei hükkâm lâzım geldiği cihetle hâkimlerin lâyenazillikleri refolunuyor ve vicdanlarının sadalarına tebaiyet edenler azlediliyordu. Tekmil bunlar bazan pek siddetli mukavemetlere uğruyordu. Katoliklerin sükût etmeleri için yeni rejimin en şayanı dikkat adamlarından biri olan dahiliye nazırı Mösyö (Valdek Ruso) ihtilâlcilere zimnî bir ittifak teklif etti: Kırmızı çeteler sokaklara inecekler, nümayiş yapacaklar ve papaslar aleyhine şiddetli hareketlerde bulunacaklar; kendi müzaheretlerine bedel olarakta cümhuriyet hükûmeti bir kanun vazederek amele sendikalarını hukuku âmmeden istisna edecekti. Bu komünün büyük dramı üzerinden sünger geçirmek ve amele hareketinin yeni bir cidalini ilân eylemek demektir.

Hatibane nutuklar ve halka karşı ibraz edilen büyük bir muhabbet bu teşebbüsün hakikî hedefini gizlemekte idi. Hakikatte 21 Mart 1884 tarihli kanun, ki Valdek Rusonun ihtilâlcilerle olan çekişmelerinin bir neticesi idi, korporatif idealının müthiş bir inhirafını irae eylemekte idi. Amele sendikalarına teknil hukuku veriyor, onların teknil harekâtını teshil eyliyor, sayuamel borsalarile sayuamel hey'eti ittihadıyei umumiyesinin teessüsünü gayrı kabili içtinap kılıyordu; lâkin kendilerinin içtimaları için bir mahal ile bir kütüphaneden başka bir şeye malik olmalarını men eyliyordu... Bu ihtilâlcilerinin tahrikâtına sadık olmaları için proletaryanın fakir kalması lâzımdı. Üçüncü Napolyanın fena anlaşılmış bir muhabbet ile büyük bir hata işlediğini ve bu hatanın cezasını memleketin nasıl çektiğini gördük. Valdek Ruso kanunu tamamilen şuurlu siyasî ve içtimai bir cinayet olmuştur.

Bu cinayet semerelerini göstermiştir. Müteakıp senelerde teknil memlekette amele tahrikâtının müthiş bir surette tevessüü görülmüş ve kanlı grevler, ordu ile ihtilâflar vaki olmuştur. 1880 senesinde ikinci enternasyonalın teessüsü sırasında Gezd ile Karl Marksın musadif oldukları mukavemetin birden bire gevşediği görülmüştür. Kızgın ve müteheyyiç fikirler için fransız düşman olunca alman bir müttefik olmaktan uzak değildir.

14 Temmuz 1889 de bu hal görülmüştür. Bastilin zaptının senei devriyesine musadif olduğu için intihap olunan bu günde fransız amele partisi Pariste Petrel salonunda aktolunan bir kongrede alman ve avusturya Marksistlerine kollarını açmıştır. Zaman ve Valdek Ruso kanunu fransız ame-

lesi üzerinde tesirini icra etmişti. Marksın alman şakirtleri, (Liebknecht, Bebel, Bernştayn, Volmar, Adler) ler alkışlarla kabul olundular... Beyhude yere komünün eski bir azası olan ve 1870 vakayiiini unutmıyan (Protot) fransız proletaryasına atideki parlak ihtarı tevcih eylemişti: Marksizm Almanyanın ücretli memurudur; Bayrağından ve taraftarlarından kaçınız. Hakiki bayrağı Prusyanın kara kartalıdır ki 75 senede üç kere Fransanın kalbini parçalamıştır. Taraftarları, Parisin Marksist kongresindeki murahhaslar memleketimizin doksan düşmanıdır ki aralarında imparatorluk ordusunun altmış küçük zabıt ve zabiti vardır. Onların saflarına girmeyiniz! Fransız vatani namına, içtimaî cümhuriyet namına yollarını şaşırıp alman şanselelerinin gösterdiği yola sapmayınız!

Maatteessüf bu ihtarı artık kimse dinlemiyordu! İkinci enternasyonal doğmuştu; Fransız Meclisi Mebusanında sekiz meb'usları vardı; doktrinini tespit ve tasrih ediyor ve her sene kongrelerde terakkiler kaydediyordu. Ezcümle 1890 Hal, 1891 Brüksel, 1892 Marsilya, 1893 Zürih kongreleri gibi. İkinci enternasyonal birincisinden daha cüretkâr ve mütecaviz idi. Sermaye kitabını bir İncil gibi kitabı mukaddes tanımayan, proletaryanın diktatörlüğünü bir hükümet vasıtası gibi telâkki etmiyen her kesi afaroz ediyordu.

1895 te Engels te vefat ettiği zaman yeni mesihçilik dünyada mühim bir kuvvete, âdeta her devleti karıştıрмаğa ve belki de içlerinden birini zapt ve teshir etmeğe kâfi bir kudrete malikti: İşte Rusya da böyle oldu ve (Lenin) in kanlı vekayii Karl Marksın vefatından bir sülüs asır sonra komünist resulünün en korkunç rüyalarını tahakkuk ettirdi.

Istanbul — Teşrini sani — 1932

Aynî Zade

HASAN TAHSİN